

TILSYNSUTVALGET
FOR DOMMERE

Tilsynsutvalget for dommere har i møte den 11. september 2018 truffet vedtak i

- Sak nr:** 18-069 (arkivnr: 18/893)
- Saken gjelder:** Klage fra A på sorenskriver B ved X tingrett
- Utvalgsmedlemmer:** Bjørn Eirik Hansen (leder)
Heidi Heggdal
Ketil Myhre
Svein J. Magnussen
Turid Ellingsen
- Offentlighet:** Vedtaket er offentlig, jf. offentlighetsloven § 3.
- Vedtak:** Det foreligger ikke grunnlag for anvendelse av disiplinærtiltak overfor sorenskriver B.

Innledning:

Ved brev av 25. juni 2018 har A klaget på sorenskriver B ved X tingrett. Klagen gjelder dommeratferd. Klagen er forelagt sorenskriver B, som ved brev av 11. juli 2018 har avgitt uttalelse. Utvalget har videre innhentet uttalelse fra advokat C og advokat D.

Saksfremstilling:

Saken gjelder gyldigheten av As vedtak om tvangsmulkt. Hovedforhandling ble holdt 24. til 26. april 2018, og dom ble avsagt 14. mai 2018.

Klager – A – har i hovedsak vist til følgende:

A var representert ved partsrepresentant og 4-5 tilhørere fra A. Klagen er basert på disse vitnenes observasjoner og reaksjoner på behandlingen A fikk. De mener sorenskriveren har opptrådt i strid med god dommerskikk ved å være forutinntatt og partisk, og de fikk svekket tilliten til at saken ble rettferdig behandlet.

Sorenskriveren utviste med tonefall og kroppsspråk en generell ovenfra og ned-holdning til deres side, samtidig med å være påtakelig vennlig mot motparten. Dette mener de sår tvil om sorenskriverens upartiskhet, og hensynet til likebehandling ble ikke ivaretatt. Sorenskriverens fremtreden var uprofesjonell og egnet til å svekke tilliten til rettsapparatet.

Første rettsdag innledet sorenskriveren med å presentere faktum i saken galt, og det virket som at sorenskriveren var lite forberedt. Sorenskriveren vekslet mellom å titulere saksøkers prosessfullmektig med fornavn og etternavn, og dette ble oppfattet som at sorenskriveren var vennlig innstilt til saksøkers prosessfullmektig. De reagerte også sterkt på at saksøkers prosessfullmektig skulle «ordne opp» i noe innledningsvis. Uttrykket som ble brukt var «rydde opp/ordne/rette opp i dette her». De oppfattet det slik at sorenskriveren ikke var opptatt av å høre deres side av saken.

Neste rettsdag var satt av til parts- og vitneforklaringer. Det ene av saksøkers vitner fikk «tilbud» fra dommeren om å tilføye noe etter at As prosessfullmektig var ferdig med å stille spørsmål. Saksøkers vitner fikk prate nærmest ubegrenset uten at det ble grepet inn, og uten at det ble svart klart på spørsmålene. Da As prosessfullmektig ba om svar på spørsmålet ble han avfeid av sorenskriveren, som mente at vitnet ble avbrutt hele tiden.

Det ene vitnet til saksøker ble spurt av sorenskriveren om vitnet hadde noen utdanning, kurs eller fagbrev utover videregående. Dette ble av tilhørerne tolket som at sorenskriveren «ønsket seg» at vitnet hadde mer faglig tyngde, og at sorenskriveren forsøkte å hjelpe vitnet til å ha mer akademisk tyngde og for å sette vitnet i et bedre lys.

Da deres vitne fra E skulle forklare seg, avbrøt sorenskriveren forklaringen, tolket vitnets utsagn og la ord i munnen på vitnet. Sammenhengen var at vitnet ble bedt om å ta stilling til en tabell en annen forsker hadde lagt frem for retten i sin forklaring, og vitnet spurte da om kildegrunnlaget for tabellen og hvor den var publisert. Da vitnet ikke fikk svar på dette, sa vitnet at det var vanskelig å ta stilling til en tabell som ikke var fagfelleverdert. Vitnet sa at han ikke kunne legge mer vekt på det enn noe han leste i F. Sorenskriveren avbrøt da vitnet og sa: «Mener du at en kollegas arbeid er det samme som noe du leser i F?». Vitnet svarte at det overhodet ikke var det som var blitt sagt, men at dersom dette ikke var en vitenskapelig publikasjon kunne han ikke feste mer lit til tabellen enn til andre ting man kan lese på nett.

Sorenskriveren kommenterte også vitnets bruk av faguttrykk, og spurte vitnet med oppgitthet i stemmen om vitnet mente «forbrenning» da vitnet sa «metabolisme».

De mener vitnet fikk ufin behandling og ble latterliggjort. Vitnet har i ettertid uttrykt at han fikk en følelse av at sorenskriveren var på «lag» med saksøker.

Siste dag var det prosedyrer. As prosessfullmektig viste i sin prosedyre til at saksøker hadde fremsatt et nytt påstandsgrunnlag i sin prosedyre, og at dette var i strid med tvistelovens frister. Sorenskriveren avbrøt med å si «Hvordan er det irrelevant? Mener du at A bare skal få bryte loven og gjøre som de vil?». De mener sorenskriveren tydelig viser sin favorisering av saksøker ved å velge å se bort fra tvistelovens regler på denne måten.

Sorenskriveren virket synlig mindre interessert i As prosedyre og øvrig bevisførsel i saken, og så ved flere anledninger ut til å kjede seg. Sorenskriveren noterte flittig mens motpartens prosessfullmektig og vitner snakket, men noterte svært sjelden da noen fra deres side hadde ordet.

Sorenskriveren opptrådte på en måte de mener er egnet til å svekke den alminnelige tilliten til en dommers upartiskhet, og dermed også domstolens og dommerstandens anseelse.

Innklagede – sorenskriver B – har i hovedsak vist til følgende:

Klagens form bærer preg av at A hadde en referent i salen. En kan undres over formålet med dette.

Innledningsvis må han medgi at han ikke hadde satt seg grundig inn i saken før oppstart av hovedforhandlingen, grunnet stort arbeidspress i tingretten. Hans notater fra rettsmøtet ble kastet da dommen var skrevet, og det er i ettertid vanskelig å erindre detaljer og uttalelser som falt under rettsmøtet.

Han satte rett som vanlig, og uttalte fullt navn på samtlige. Deretter opplyste han om saksforholdet, slik som angitt på forsiden av rettsboken. Han var på det tidspunktet ikke klar over at saken i stor grad kom til å dreie seg om at As vedtak i realiteten var pålegg om slakting. Han ga deretter ordet til saksøkers prosessfullmektig. Han er ikke på fornavn med advokaten, og tviler på at han har tiltalt advokaten med fornavn. Det han sa var at prosessfullmektigen fikk ordet for å opplyse saken.

Dag én gikk med til innledningsforedragene, og han var da ikke i dialog med prosessfullmektigene. Han fulgte med ved gjennomgangen, og det ble gjort notater der dette var nødvendig.

Dag to begynte med partsforklaringer og fortsatte med vitneavhør. Hans erfaring er at møtende vitner ofte er svært nervøse. Det ene vitnet var så nervøs at han hadde tatt med seg direktøren i firmaet som støttekontakt. Han spurte vitnet om faglig bakgrunn, og denne informasjonen kunne være viktig sett med hensyn til at vitnet forklarte seg om hovedtemaet i saken.

Det er ikke riktig at han hindret As prosessfullmektig i eksamineringen av parter eller vitner, men han påpekte at prosessfullmektigen måtte slutte med fortløpende å knytte kommentarer til vitnenes svar. Tolkning og kommentarer til vitneutsagnene skal skje i prosedyren og ikke i direkte påhør av vitnet.

Vitnet fra E forklarte seg i direkte motstrid med en professor som tidligere hadde vitnet. Han foreholdt derfor professorens rapport til vitnet. Vitnet ville ikke kommentere temaet ytterligere, og bemerket at professorens forskningsarbeid ikke var blitt publisert i noe vitenskapelig tidsskrift

og at den like gjerne kunne vært skrevet av en journalist i F. Han bemerket utsagnet med spørsmål om denne holdningen til vitenskapelig arbeid var generell ved instituttet som vitnet var tilknyttet.

As prosessfullmektig anførte under prosedyren at en ny anførsel fra saksøker inngitt etter fristen for sluttinnlegg måtte avvises. Han spurte da om avvissingsgrunnen skulle være at anførselen var kommet for sent eller om det anførte forhold ikke kunne vinne frem. Det var anført ugyldighet grunnet brudd på tvingende saksbehandlingsregler. Spørsmålet ble stilt for å få klarhet i As anførsel.

Det er beklagelig at representanten for A sitter igjen med følelsen av at han ikke i tilstrekkelig grad har vist oppmerksomhet til As syn på saken. På den annen side ville det vært svært ille om den private parten hadde sittet med følelsen av at dommeren var forutinntatt til fordel for A.

Prosessfullmektig – advokat C – har i hovedsak uttalt følgende:

Han har siden 1982 prosedert saker ved domstoler over hele landet, og mener derfor å ha en rimelig god erfaring med hvordan dommeratferd praktiseres. Han kan ikke huske å ha reagert på noe ved måten sorenskriveren gjennomførte rettssaken, og han er overrasket over at motparten har funnet grunnlag for å klage inn sorenskriveren. Motparten tapte saken. Motparten møtte også med en partsrepresentant og tilhørere som ikke virket å ha særlig erfaring fra gjennomføring av rettssaker. Det er nok grunn til å anta at disse forhold kan forklare at de har gått til det skritt å innklage sorenskriveren.

Han kan ikke erindre at dommeren gjennom tonefall og kroppsspråk utviste noen ovenfra og nedad holdning til klager, klagers prosessfullmektig eller klagers vitner, ei eller at sorenskriveren forskjellsbehandlet noen. Sorenskriveren var aktiv under saken og stilte selv spørsmål til vitner, parter og prosessfullmektigene. Det er mulig klager har mest erfaring med dommere som ikke er så aktive.

Han kan ikke huske at sorenskriveren presenterte faktum i saken galt, men det er helt normalt at nyanser kan bli borte i en konsentrert innledning. Det er også vanlig at sorenskriveren nevner at ting forutsettes å bli nærmere redegjort for og avklart i innledningsforedragene. Ettersom det er saksøkers prosessfullmektig som etter tvisteloven har hovedansvaret for å sette retten inn i saken, vil det også være normalt at sorenskriveren ber saksøkers prosessfullmektig om å avklare dette i sin innledning.

Han kan ikke huske at sorenskriveren titulerte ham med fornavn. De er ikke på fornavn med hverandre, og bruk at kun fornavn må i tilfelle ha vært en ren glipp. At en eventuell slik glipp skulle representere noe mer enn en glipp, kan han ikke se at det er noe grunnlag for å insinuere.

Alle vitnene fikk tilstrekkelig tid til å forklare seg, herunder å tilføye ting som de ikke måtte ha blitt spurt om. Det var ingen forskjellsbehandling på dette punktet. Det er en kjent problemstilling at prosessfullmektiger som ikke er fornøyd med svaret de har fått, prøver å stille samme spørsmål om igjen i håp om å få et annet svar. Dette blir det naturlig nok reagert på. Han mener å huske at dette skjedde under Es utspørring.

Det var også et tilfelle under hans utspørring at et vitne fra klagers side, hvor han måtte gjenta samme spørsmål flere ganger fordi vitnet unnlot å svare.

Anførselen om at sorenskriveren skulle ha prøvd å få et vitne til å fremstå med større faglig tyngde enn det var grunnlag for, fremstår som temmelig konspiratorisk. Det er normalt å uteske

nærmere et vitnets kunnskap og erfaring for å kunne vurdere hvilken vekt det skal legges på det vitnet har uttalt.

Når det gjelder vitnet fra E, er det riktig at det ble reagert på at vitnet sidestilte et forskningsrapport med en hvilken som helst avisartikkel som det ikke kunne legges noen vekt på. At vitnet på denne måten prøvde å devaluere arbeidet til erfarne forskere var rimelig spesielt, og det var derfor all grunn for sorenskriveren til å avklare om vitnet virkelig mente dette.

Det er normalt at en dommer stiller spørsmål under prosedyren hvis det der framkommer ting som dommeren har behov for å få avklart, og det er ikke slik at dommeren da er avskåret fra å formulere sine spørsmål en smule spisst.

Klager er en etat med store ressurser og svært stor makt. Når en slik etats vedtak kommer til rettslig overprøving, er det viktig å ha dommere som også evner å være kritisk til det som kommer fra slike mektige statlige etater. I dette tilfellet virker det som at klager ikke ønsker seg slike dommere.

Prosessfullmektig – advokat D – har i hovedsak uttalt følgende:

Gjennom hans arbeid hos E er han vant med å møte ulike dommertyper i retten, og det må aksepteres et visst slingringsmonn for god dommeratferd. Han har imidlertid ikke tidligere opplevd en dommeropptreden som i den aktuelle saken, som etter hans syn ligger utenfor området for god dommeratferd.

En part vil antagelig raskere være av den oppfatning at en dommer er mer positivt innstilt til den andre parten pga. kritiske spørsmål osv. enn det en profesjonell aktør vil være. Etter hans syn er det i denne saken ikke tale om en slik subjektiv oppfatning av en partisk og forutinntatt dommer. Som profesjonell aktør reagerte han også på sorenskriverens ensidighet, særlig i kombinasjon med en uformell og sleivete stil som ikke høver seg i retten. Han deler derfor klagers opplevelse av at sorenskriveren var partisk og forutinntatt.

Som prosessfullmektig for A opplever han at enkelte dommere tilpasser sin prosessledelse ut fra styrkeforholdet mellom partene, og i et slikt tilfelle må det aksepteres at den svake part opplever en noe større grad av vennlighet og forståelse enn det A gjør. Dette var ikke tilfelle i denne saken. Motparten var et stort konsern, og han mener at sorenskriverens opptreden uansett ikke ville vært akseptabel dersom motparten hadde vært en svak part. Av hensyn til den alminnelig tilliten til domstolene må en dommer være varsom med å tilkjenne sympati/antipati overfor partene, og sorenskriveren trådte i denne saken over denne grensen.

Saken pågikk over tre rettsdager, og det er det samlede inntrykket som etter hans mening viser at dommeren ikke har opptrådt i tråd med krav til god dommeratferd. Det er naturligvis ikke mulig å trekke frem alle elementene i dette totalinntrykket, men han mener at klager har gitt en dekkende og riktig begrunnelse for klagen. Ut fra hans totalinntrykk stiller han seg bak klagers generelle oppfatning om at sorenskriveren opptrådte partisk og var forutinntatt. Det samme gjelder de konkrete eksemplene i klagen. Han finner ikke grunn til å gå nærmere inn på enkeltheter, men fremhever tre forhold som særlig underbygger hans totalinntrykk:

Allerede fra oppstarten reagerte han på sorenskriverens uformelle tiltaleform overfor saksøkers prosessfullmektig (bruk av kun fornavn). Når man kombinerer dette med å gi saksøkers prosessfullmektig ordet for å «ordne opp», utviser man slik han ser det, i ord og handling en atferd som bærer bud om at man har bestemt seg for utfallet i saken.

Når det gjelder parts- og vitneforklaringer, viser han til klagen. Han vil understreke at han stiller seg fullt bak klagers oppfatning av at sorenskriveren behandlet vitnet fra E på en ufin og uprofesjonell måte. Sorenskriverens oppførsel overfor vitnet etterlot også et inntrykk at sorenskriveren ikke ønsket å høre en vitneforklaring som støttet klagers syn i saken.

Det samlede inntrykket av sorenskriverens opptreden underbygges også av enkelte uttalelser som klart tilkjennegir sorenskriverens holdning til partene. Det vises her til sorenskriverens opptreden da A gjorde oppmerksom på at saksøker hadde fremsatt et nytt påstandsgrunnlag i prosedyren. At sorenskriveren ikke håndterte dette i tråd med tvistelovens regler er ikke interessant i denne sammenheng, men derimot sorenskriverens umiddelbare reaksjon og uttalelse om at «mener du at A bare skal få bryte loven og gjøre som de vil». Han ble sittende igjen med en opplevelse av at sorenskriveren hadde en fiendtlig holdning til klager/A.

Oppsummeringsvis så er enkelte av uttalelsene til sorenskriveren i seg selv uheldige. Det samme var sorenskriverens opptreden i enkeltsituasjoner. Enkelte feil og glipper kan forekomme, men når man ser på summen at sorenskriverens uformelle stil, ubalanse i holdningen til partene og enkeltuttalelser, er det etter hans syn forståelig at klager opplevde sorenskriveren som partisk og forutinntatt. Han deler klagers oppfatning om at dette var en dommeratferd utenfor det akseptable, og som ikke er norske domstoler verdig.

Tilsynsutvalget for dommere ser slik på saken:

Tilsynsutvalget legger til grunn at saken er klar for realitetsbehandling. Partene er orientert om retten til å forklare seg muntlig for utvalget, men ingen av dem har bedt om å få avgi forklaring, jf. domstoloven § 238 annet ledd. Tilsynsutvalget har ikke funnet grunn til å pålegge noen av partene å forklare seg for utvalget.

Tilsynsutvalget kan treffe vedtak om disiplinærtiltak dersom en dommer forsettlig eller uaktsomt overtrer de plikter som stillingen medfører, eller for øvrig opptrer i strid med god dommerskikk, jf. domstoloven § 236 første ledd.

Klager har anført at sorenskriveren var forutinntatt og partisk. Det er blant annet vist til at han titulerte motpartens prosessfullmektig ved fornavn, og under innledningsforedraget ba ham om å «ordne opp» i saken eller lignende. Videre er det vist til at sorenskriveren gjennom tonefall og kroppsspråk viste en ovenfra og ned holdning til deres side, gjennomførte saken ubalansert ved at motparten fikk bruke mer tid under vitneførselen, latterliggjorde og behandlet ett av vitnene ufint, og var unødvendig brysk da deres prosessfullmektig krevde avvising av nytt påstandsgrunnlag under prosedyren.

Spørsmålet om sorenskriveren i sin prosessledelse var partisk og forutinntatt, og behandlet klagers representanter ufint og respektløst, er spørsmål om god dommerskikk, og er forhold Tilsynsutvalget kan vurdere.

I forarbeidene til domstoloven kap. 12, er det nærmere beskrevet kva som skal være retningsgivende for Tilsynsutvalgets vurdering av dommeradferd. Utvalget viser til Ot.prp. nr. 44 (2000-2001) side 199 hvor blant annet følgende er uttalt:

”God dommerskikk har å gjøre med hvordan en dommer utfører sine oppgaver. God dommerskikk er knyttet til en rekke forhold. For det første vil dommerens opptreden i retten være gjenstand for vurdering. I den forbindelse kan spørsmål om møteledelse, opptreden overfor parter, vitner og andre aktører være av betydning.”

Det er en viktig rettesnor for Tilsynsutvalget at det er påvist forhold som er egnet til å svekke tilliten til domstolen og dommere, jf. Ot.prp. nr. 44 (2000-2001) side 174. Det må foreligge uheldig dommeradferd over en viss terskel før utvalget kan reagere med kritikk.

Tilsynsutvalget vil innledningsvis bemerke at en dommer, i egenskap av rettens administrator, har et betydelig grad av skjønn ved utøvelsen av prosessledelsen. I dette ligger det at han kan be prosessfullmektigene klargjøre sakens innhold og påstandsgrunnlag, både i innledningsforedraget og i prosedyren. Han skal videre påse at avhørene av vitnene gjennomføres med tilstrekkelig grad av effektivitet, og kan også stille kritiske spørsmål til parter og vitner. Slike kritiske spørsmål vil ofte oppleves ubehagelig av dem som berøres, men ligger innenfor dommerens rett og plikt til å opplyse saken.

Det er et sentralt element i dommeretikken – og i prosesslovgivningen – at dommere skal opptre upartisk og ikke innta forhåndsstandpunkt før bevisene er vurdert og avgjørelsen avsagt. Dette fremgår blant annet av Etske prinsipper for dommeradferd punkt 3, hvor det fremheves at en dommer ikke bare skal være upartisk, men heller ikke opptre slik at det kan stilles spørsmål ved dommerens nøytralitet. Tilsynsutvalget har i flere andre saker fremhevet viktigheten av at dommere viser varsomhet med å komme med uttalelser eller adferd som tilkjennevir forhåndsstandpunkt i saken som er til behandling. Det vises blant annet til TU-sak 16-079 og TU-sak 17-061.

En dommers prosessledelse skal, innenfor den skjønnsmyndighet loven gir, gjennomføres med tilstrekkelig grad av objektivitet og med respekt for partene, deres representanter og vitner. Tilsynsutvalget har merket seg at sorenskriveren og motpartens prosessfullmektig, har en annen oppfatning og opplevelse av prosessledelsen enn det som kommer til uttrykk i klagen og i redegjørelsen fra klagers prosessfullmektig. Dette gjelder blant annet i forhold til spørsmålet om sorenskriveren titulerte motpartens prosessfullmektig med fornavn. Sett hen til at sorenskriveren har opplyst at han «tviler» på at han har gjort dette, og motpartens prosessfullmektig har opplyst at han ikke kan «huske» dette, anser utvalget det mest sannsynlig at dette har skjedd, i alle fall i innledningsforedraget. Det vises til at klager og dennes prosessfullmektig er klare på dette punkt.

At sorenskriveren titulerte motpartens prosessfullmektig med fornavn, er uheldig. Redegjørelsen fra sorenskriveren og motpartens prosessfullmektig tilsier imidlertid at de ikke er tidligere bekjente. Tilsynsutvalget legger derfor til grunn at sorenskriverens bruk av fornavn var en utilsiktet glipp som i seg ikke er tilstrekkelig til at det kan stilles spørsmål ved hans nøytralitet. Heller ikke sorenskriverens anmodning under innledningsforedraget om at motpartens prosessfullmektig skulle «ordne opp» i saken, gir tilstrekkelig grunnlag for å trekke hans nøytralitet i tvil.

Når det gjelder klagers anførsel om at sorenskriveren viste en «ovenfra og ned holdning», og «latterliggjorde» ett av vitnene, er dette, selv om den støttes opp av egen prosessfullmektig, uttrykk for en subjektiv opplevelse. Sorenskriveren har gitt en redegjørelse for sin prosessledelse, herunder fordeling av vitnetid, gjennomføringen av avhøret av vitnet fra E og behandlingen av avvisningsspørsmålet av motpartens nye påstandsgrunnlag under prosedyren. Denne redegjørelsen støttes opp av motpartens prosessfullmektig som ikke har hatt samme subjektive opplevelse av sorenskriverens prosessledelse som klageren.

Tilsynsutvalget må bygge sin bevisvurdering på en samlet vurdering av de skriftlige redegjørelsene fra de som var til stede. Basert på disse redegjørelsene finner Tilsynsutvalget, under noe tvil, at det ikke er sannsynliggjort konkrete uttalelser eller dommeradferd som vurdert enkeltvis eller samlet, objektivt sett tilsier at det kan stilles spørsmål ved sorenskriverens nøytralitet, eller at han behandlet parter og vitner så respektløst at det overstiger terskelen for uheldig dommeradferd. Utvalget har da ikke grunnlag for å reagere med disiplinærreaksjon.

Tilsynsutvalget finner imidlertid at det i denne saken er grunnlag for å gi uttalelse om god dommerskikk, jf. domstolloven § 236 tredje ledd.

Selv om Tilsynsutvalget ikke finner det sannsynliggjort at terskelen for god dommerskikk er overskredet, tilsier de konkrete opplysningene om dommerens ordvalg og opptreden overfor sakens aktører, at prosessledelsen ikke ble gjennomført på en heldig og tillitvekkende måte. Også klagers og dennes prosessfullmektiges subjektive opplevelse av prosessledelsen underbygger dette. En dommer må være seg bevisst på at hans ordvalg og opptreden under hovedforhandlingen, herunder kroppsspråk, blir nøye observert og tolket av sakens parter. Utvalget forutsetter at sorenskriveren for fremtidige saker merker seg at hans ordvalg og opptreden i denne saken ikke ble opplevd som tillitvekkende av klager.

Etter dette finner utvalget ikke grunnlag for å reagere med disiplinærtiltak overfor sorenskriver B.

Tilsynsutvalget for dommere fatter etter dette slikt enstemmig

vedtak:

Det foreligger ikke grunnlag for anvendelse av disiplinærtiltak overfor sorenskriver B.